

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 658+334.7

I. O. Банева,

д. е. н., доцент, професор кафедри управління виробництвом та інноваційною діяльністю підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА АДАПТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті сформульовано теоретико-методологічні основи та концептуальні підходи до адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано інтегративну позицію щодо сутності адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції, основу якої становлять сукупність форм і методів виживання в умовах ринку, встановлення рівноваги у відносинах і зв'язках.

The theoretical-methodological foundations and conceptual approaches to adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises are determined in the article. There is integration position in respect of to essence of the adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises to competitions, which base the collection of the forms and methods of the survival in condition market, determinations of the balance in relations and relationship.

Ключові слова: підприємство, ринок, адаптація, ринкові відносини, рівень і складові адаптації, економічний механізм, конкурентоспроможність, адаптивний підхід в управлінні, діагностика процесів адаптації

Keywords: the enterprise, the market, adaptation, market relations, level and forming adaptation, economic mechanism, competitiveness, adaptive approach in management, diagnostics of the processes to adaptation.

Постановка проблеми. У ході розвитку ринкових відносин в Україні об'єктивно позначилася потреба у формуванні нових структур і механізмів управління підприємствами. Більшість вітчизняних підприємств, що мали налагоджену систему виробничо-господарської діяльності виявилися нездатні адекватно й усвідомлено реагувати на постійно змінні умови зовнішнього середовища в силу нерозвиненості ринкових інструментів гнучкого, адаптивного управління. Наявність економічних проблем господарювання є наслідком кризового стану сільськогосподарських підприємств. Відсутність нових концептуальних розробок і теоретико-методологічних положень щодо вирішення проблем адаптації сільськогосподарських підприємств до умов тривалої інституціональної нестабільності зумовлює необхідність і актуальність системного дослідження даної проблеми.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні й практичні питання функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах трансформаційної економіки розкриті й обґрунтовані в наукових працях В. Амбросова, В. Андрійчука, А. Васильєва, В. Власюка, Т. Гринька, М. Дем'яненка, Ю. Іванова, В. Кириленка, Л. Костирика, М. Маліка, В. Мірошника, В. Месель-Веселяка, Т. Мостенської, О. Нечипоренка, О. Онищенка, В. Опаріна, Ю. Полтавського, В. Рейтова, та ін. Аспекти адаптації сільськогосподарських підприємств в умовах ринку представлені в наукових публікаціях А. Алексеєвої, С. Бабенка, С. Виноградського, В. Вітвіцького, Ю. Губені, В. Денисова, С. Єрохіна, В. Зіновчука, М. Калінчика, П. Канінського, А. Касич, Ю. Коваленка, У. Когутенка, В. Копитка, П. Макаренка, О. Нехрист, С. Онисько, М. Очкаса, В. Петренка, С. Рамазанова, П. Саблука та ін.

Проте результати досліджень не дають повної й комплексної уяви про рівні адаптації, про особливості процесів адаптації економічного механізму функціонування й підвищенню ефективності сільськогосподарських підприємств в умовах ринку. Тому одним із варіантів подальших дій пропонуються конкретні підходи до розв'язання цієї ключової загальнодержавної проблеми економіки України. Від вирішення саме цієї проблеми залежить траекторія подальшого руху економічного розвитку країни.

Постановка завдання. Вивчити особливості і складові механізму адаптації економічного механізму функціонування й підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в умовах ринку.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що в даний час ще не склалося єдиної точки зору по визначеню поняття "адаптація". Відомі такі її прояви, як еволюція, звикання, навчання і самонавчання, організація, самоорганізація тощо. Еволюція підприємств пов'язана зі змінами зовнішнього середовища, вона не є привнесеною в економіку ззовні. Самі зміни зовнішнього середовища ініціюються внутрішніми причинами динаміки економіки. Це означає, що економіка як система містить внутрішнє джерело розвитку. Зовнішнє середовище підприємств багато в чому є внутрішньою складовою економіки. В даний час стратегії поведінки підприємств в умовах самоорганізації рівноважного стану і переходу до нового рівноважного стану значно зближаються. Адаптація діяльності стає неможливою без організаційних і технологічних інновацій, а перехід до нової рівноваги вимагає пристосування до зовнішнього середовища, що змінюється.

Тому, незважаючи на розходження цих фаз, у сучасних умовах вони виконують функцію, забезпечуючи розвиток підприємства й адаптацію до зовнішнього середовища, що змінюється. У фазі переходу від одного рівноважного стану до іншого відбуваються змістовні зміни організаційної і технологічної структури підприємства. Такий перехід необхідний, якщо колишня структура вичерпше потенціал самовдосконалення, і виникають труднощі з адаптацією підприємства до зовнішнього середовища. Зміни зовнішнього середовища, що поглиблюються, неадекватно сприймаються підприємством. Це спонукає прогресуюче зниження віддачі залучених ним ресурсів. Дані ситуація ставить перед підприємством альтернативу змінити усталену структуру, або залишити економічну сферу.

Проведений теоретичний аналіз дозволив виділити головні риси адаптації з позицій системного, ситуаційного і процесного підходів і представити основні елементи адаптації (рис. 1). Адаптація підприємств передбачає якісну зміну застосованої технології, способу організації виробництва і форм взаємодії із зовнішнім середовищем, тобто вимагає науково-обґрунтованих технічних і організаційно зважених підходів до вирішення економічних задач і використання управлінсько-технологічних, інвестиційних і пошукових операцій. Адаптація внутрішньої організаційної структури до умов функціонування підприємства з урахуванням особливостей його профілю, технологічного типу, конкурентного середовища, створення внутрішніх (і, по можливості, зовнішніх) умов для забезпечення стабільного функціонування підприємства в гармонічній еволюційній взаємодії з соціально-економічним, технологічним і природним середовищем є метою реформування підприємства.

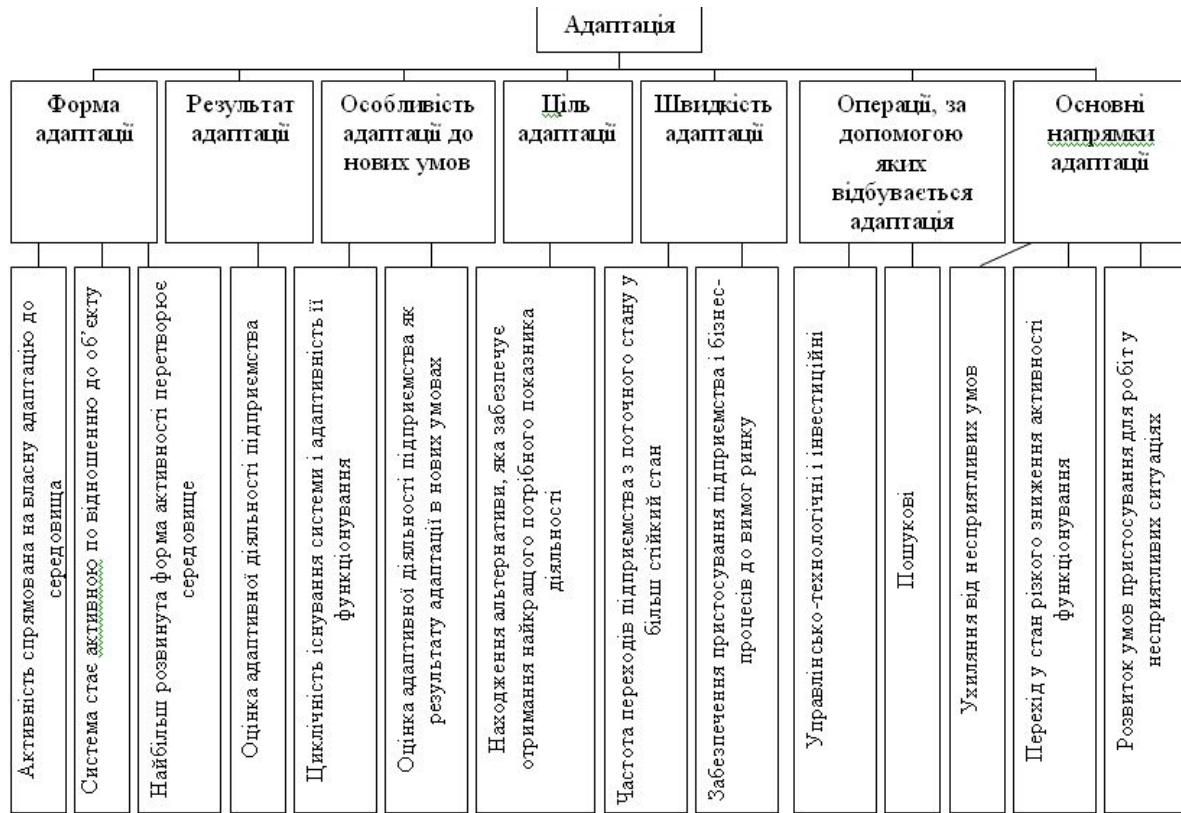

Рис. 1. Елементи адаптації і їх характеристика

Сформована в економіці України ситуація переконує в необхідності посилення адаптаційної діяльності підприємств. На зміну адаптивного механізму, орієнтованого на фінансову систему прийшов механізм розвитку реального сектору економіки і забезпечення стійкого економічного росту, за допомогою якого необхідно реалізувати переваги ринкової системи господарювання. Такий механізм припускає розробку науково-обґрунтованих технічних і організаційно зважених підходів до вирішення економічних задач, що відповідають вимогам ринкової економіки і максимально відбивають інтереси підприємств – самостійних господарюючих суб'єктів.

Адаптивний механізм є складовою частиною системи управління підприємством його ресурсами, що забезпечує цілеспрямований вплив на фактори, від стану яких залежить результативність діяльності підприємства.

На нашу думку, під адаптивним механізмом варто розуміти цілісну систему взаємозалежних між собою технічних, технологічних, економічних важелів, організаційно-роздорядницьких і соціально-психологічних методів у поєднанні із системою мотивації і відповідальності, що координують діяльність підприємства в нестабільному середовищі.

Якщо відомий факт настання якої-небудь події і ступінь її впливу на кінцеві результати виробництва визначена однозначно, то підприємство формує механізми адекватного реагування на очевидні і прогнозовані зміни умов господарювання, а виділені для цього ресурси складають базис адаптивного потенціалу, що визначає здатність системи адаптуватися до змінних умов функціонування.

В сучасних умовах відбувається переход до нової наукової моделі управління – адаптивної, в основі якої лежать інтеграційні процеси на підприємствах, їх об'єднання за допомогою глобальних інформаційних систем у стратегічні альянси.

Виходячи з концепції адаптації підприємства, уявляється можливим виділити вимоги, що висуваються до "вигляду" підприємства, що має підстави розраховувати на тривале стійке функціонування в ринковій економіці з обліком сформованих в Україні особливостей економічного середовища в аграрному секторі. Головна ідея при підході до формування адаптивної моделі підприємства полягає у визнанні трьох основних положень:

- аграрне підприємство являє собою відкриту складну систему, що має стохастичний характер;

- визнається взаємозв'язок і взаємозалежність елементів, підсистем і всієї системи в цілому від зовнішнього середовища, що визначається як нестабільне економічне середовище;

- метою управління такою системою є забезпечення її стійкості, надійності і здатності до адаптації до нового середовища.

Висновки. Адаптивна модель, на нашу думку, повинна будуватися на основі доцільного поєднання системного, процесного, проектного, сервісного, ресурсо-орієнтованого підходів і гарантувати аграрному підприємству досягнення поставлених цілей в умовах нечіткого середовища.

Для поліпшення використання адаптивного потенціалу аграрного підприємства необхідний механізм управління цим процесом. Першочергове значення має оцінка і прогнозування потенціалу, що дозволяють виявити резерви і втрати виробничо-господарської діяльності. При цьому адаптивний потенціал повинен розглядатися як цілісна система, що характеризує максимальну можливість підприємства виробляти конкурентоспроможну продукцію, що задоволяє супільним потребам за допомогою повного використання виробничих ресурсів.

Вважаємо за доцільне включати до складу адаптивного потенціалу інноваційний потенціал, що прийнято трактувати як сукупність матеріальних, фінансових, трудових, інфраструктурних, інтелектуальних інформаційно-комунікаційних ресурсів, використовуваних для інноваційних процесів.

Список використаної літератури

1. Татарнікова Н.І. Економіко-математичне моделювання управління адаптацією трудового потенціалу підприємства /Татарнікова Н.І. // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія економічна. - Випуск 32. - Львів, 2003– С. 298-304.
2. Соколова Л. В. Оцінка ефективності функціонування організаційно-економічної системи адаптації підприємства до мінливого бізнес-середовища / Соколова Л. В. // Економіка і регіон. – 2004. – № 1(2). – С. 95-98.
3. Стасюк В.П. Модели адаптивного управління підприємством: [Монографія] / Стасюк В.П. Донецьк: ДонНУ ООО «Юго-Восток, Лтд.», 2002. -224 с.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2012 р.